

СРБИЈА ИЗМЕЂУ НАТО И ОДКБ

Олга Зорић
 Висока школа академских студија „Доситеј“ у Београду
 Иван Ранчић
 Војска Србије, РВ и ПВО
 Хатица Бериша
 Универзитет одбране у Београду, Школа националне одбране

Ниједна држава на свету било да је мала или велика није ослобођена обавезе да сагледава и процењује своје окружење и процењује евентуалну ратну опасност. На основу те опасности мале државе као што је Република Србија принуђене су да своје спољнополитичке активности усклађују са државама које имају сличне интересе. Кроз историју се показало да су мале државе кроз партиципацију у војним савезима покушавале да осигурају сопствену безбедност.

Као војно неутрална држава Србија се определила за сарадњу и са НАТО савезом и са Организацијом Договора о колективној безбедности (ОДКБ), чиме се њен положај још више усложњава. У таквим условима свакако се намеће питање да ли би требала Србија да буде учлањена у НАТО или ОДКБ ради увећања сопствене безбедности?

Овај рад не нуди финална решења већ само анализира предности и недостатке учлањења у било који од савеза као полазну основу за једно свеобухватно промишљање свих структура државе у циљу дефинисања даљих поступака и усмеравања спољнополитичких активности.

Кључне речи: *савез, савезништво, НАТО, ОДКБ, Република Србија, неутралност*

Увод

Ради разматрања проблема савеза и савезништва потребно је дефинисати појмове савеза, војних савеза и савезништава. У литератури срећемо више различитих дефиниција савеза, војних савеза и савезништва, а једно од могућих објашњење савеза је „договор о повезивању две или више држава у намери да се ојача одбрана сваке од њих против војног напада из вана или пак да се припреми напад на неку трећу државу“.¹ Појам војних савеза у литератури се често дефинише као војни пакт или као „међународни уговор војног, односно војно-политичког карактера, између две и више држава, којима се регулишу питања од посебне важности за уговорене стране“.² Војно савезништво се најчешће дефинише као блиски

¹ Радован Вукадиновић, *Међународни политички односи*, Школска књига, Загреб, 1980, стр. 16.

² *Војни лексикон*, Војно издавачки завод, Београд, 1981, стр. 382.

однос између држава или као „однос у коме се у исто време ратује против заједничког непријатеља“.³ Из овога видимо да војни савези и савезништво не би требали да буду мотивисани сентименталношћу већ само интересом. Основни мотив формирања савеза и савезништва јесте јачање безбедности земаља савеза.

У пракси, основна разлика између војног савеза и савезништва представља постојање уговора, јер све обавезе око војног савеза морају бити регулисане неким међународним уговором док савезништво не подразумева неопходност потписивања било каквих уговора. Највећи проблем у већини уговора представљала је чињеница о непостојању клаузула или посебних казних одредби у случају непоштовања уговора о савезу у целини или њеног појединог дела. Та чињеница је омогућавала појединим земаљама да без икаквих консеквенци иступе из савеза или да не поштују унапред дефинисане одредбе уговора о савезу.⁴ Кроз историју се показало да су савези постојали све док су постојали и заједнички интереси. Укратко ћемо разматрати два тренутно постојећа војна савеза за које је Србија показала заинтересованост.

НАТО

Након Другог светског рата односи између дојучерашњих савезника су захладили и постали поприлично оптерећени међусобним неповерењем. Западне државе суочене са идеолошком претњом која је долазила из СССР-а, као и евентуалном војном претњом, почеле су да се удружују ради одбране. На основу члана 51. Повеље УН,⁵ који признаје право на колективну одбрану у случају оружаног напада, Француска, Велика Британија, Белгија, Холандија и Луксембург склопиле су тзв. Бриселски споразум.⁶ Наведени споразум је потписан на педесет година са циљем да осигура колективну одбрану држава-чланица као и да поспеши њихову економску, друштвену и културну сарадњу. Обзиром да су тој идеји хтеле да се придруже и друге европске земље као и САД-а и Канада, то је и реализовано на састанку у Вашингтону 4. априла 1949. године када је формиран НАТО (North Atlantic Treaty Organization)⁷ савез. Уговор је потписало 12 земаља оснивача.⁸ Током година које долазе, савезу се придружују и многе друге државе па су тако Грчка и Турска постале чланице 1952. године, СР Немачка 1955. године и Шпанија 1982. године.⁹ Након распуштања Варшавског уговора¹⁰ и распада СССР-а, СФРЈ и Чехословачке, велики број земаља бивших чланица показао је интересовање да се придружи НАТО алијанси. Тако је дошло до

³ Нова Ларусова енциклопедија, ЈРЈ, Земун, 1999, стр. 1622.

⁴ Пример Уговора између Србије и Грчке у I балканском савезу у периоду 1866-1868. године.

⁵ Усвојена 26. јуна 1945.

⁶ Потписан 17. марта 1948.

⁷ У употреби је више превода и то Организација северноатланског уговора, Северноатланска организација, Северноатланска алијанса али најчешће НАТО алијанса.

⁸ САД, Канада, Француска, Велика Британија, Белгија, Холандија, Луксембург, Норвешка, Данска, Португалија, Исланд и Италија.

⁹ *Водич кроз ПЗМ*, II допуњено издање, ISAC, Београд, 2008, стр. 13.

¹⁰ Одлука о распуштању донета 07. јула 1990. године а крајњи рок је 31. март 1991. године.

проширења савеза пријемом Бугарске, Румуније, Летоније, Литваније, Естоније, Словачке и Словеније током 2004. године а накнадно Албаније и Хрватске.

НАТО је политичко-војна организација која доноси одлуке искључиво на основу консензуса. Политичко и војно седиште се налази у Бриселу од 1967. године. У њему су смештене сталне делегације држава чланица НАТО као и бројне агенције и Генерални секретар. Најбитнији органи цивилне структуре су Северноатлантски савет (политичко тело за решавање политичких и безбедносних питања од заједничког интереса), Група за нуклеарно планирање (тело које окупља министре одбране и одговорно је за питања из оквира нуклеарне политике) и Комитет за планирање одбране (главно тело које се бави планирањем колективне одбране).¹¹ Генерални секретар је председавајући Северноатлантског савета, Групе за нуклеарно планирање, Комитета за планирање одбране као и неких других комитета и савета у НАТО. Као посебно саветодавно тело формиран је међународни секретаријат који је задужен за активности комитета на нижим нивоима. Најбитнији органи војне структуре су: Војни комитет, Савезничка команда за операције и Савезничка команда за трансформације. Ове команде представљају део интегрисане војне структуре и формиране су по географском принципу са надлежностима једне команде за Европу а друге команде за северни Атлантук. Као посебно саветодавно тело Војног комитета формиран је међународни војни секретаријат задужен за активности потчињених сектора и центара.

Свака од земаља чланица НАТО се уговором обавезала да ће делити ризике и обавезе као и право на колективну одбрану али се такође обавезује да неће преузимати обавезе које су у супротности са потписаним уговором. Овај уговор потврђује право на индивидуалну и колективну одбрану у складу са чланом 51. Повеље УН. Уговором су у члану 5. прецизиране обавезе где се каже да „оружани напад на једну (државу чланицу) или више њих, бити сматран за напад против свих њих и следствено томе саглашавају да ће свака од њих, ако се такав оружани напад догоди помоћи страну или стране уговорнице које су нападнуте, предузимајући одмах, индивидуално и у заједници са другим странама, акцију ако буду сматрале за потребно, укључујући употребу оружане силе, у циљу успостављања и одржавања безбедности северноатлантске области“.¹² Осталим члановима уговора се прецизирају обавезе чланица око одржавања и развоја индивидуалних и заједничких одбрамбених способности. Све одлуке у НАТО-у се доносе на основу консензуса без обзира на величину, економски и војни потенцијал чланице. Алијанса нема традиционалне војне снаге већ свака држава чланица ставља на располагање одређена средства и снаге стварајући на тај начин интегрисану војну структуру.

ОДКБ

Распуштање Варшавског уговора (ВУ), распад СССР-а и осамостаљење његових република наметнуло је потребу за стварањем неког новог савеза или пакта на истоку Европе и у Азији, нарочито у делу које је некада покривала та држава. Распад није про-

¹¹ *Водич кроз ПЗМ*, II допуњено издање, ISAC, Београд, 2008, стр. 17.

¹² *Водич кроз ПЗМ*, II допуњено издање, ISAC, Београд, 2008, стр. 12.

шао без локалних сукоба (Грузији, Молдавија) или без неких варијанти револуција (Киргизија, Украјина)¹³ што је још више наметало потребу за формирање савеза по угледу на НАТО. Самом формирању допринело је и убрзано ширење НАТО-а на исток.

Организација Договора о колективној безбедности (ОДКБ) је војни савез настао на постсовјетском пространству, са циљем заједничке одбране и пружања војне помоћи у случају агресије на неку од чланица. Договор о колективној безбедности потписан је 15. маја 1992. у Ташкенту (Узбекистан) од стране Русије, Јерменије, Казахстана, Таџикистана и Узбекистана. У септембру 1993. године придружио им се Азербејџан, а у децембру и Грузија и Белорусија.¹⁴ Уговор је за све земље ступио на снагу у априлу 1994. са роком важења од 5 година. Априла 1999. године део чланица потписује анекс о продужетку важења уговора док Азербејџан, Грузија и Узбекистан одлучују да не потпишу. Током 2002. године организација добија свој статут и све остале неопходне акте и постаје званични међународни чинилац под пуним називом „Организација договора о колективној безбедности“. Потписани документи су ступили на снагу септембра 2003. године а наредне године Генерална скупштина УН јој је доделила статус сталног посматрача. Почетком 2009. године формирају се Заједничке снаге за брзо деловање (КСОР) са задатком брзог реаговања на евентуалним кризним подручјима у оквиру савеза. У оквиру наставка сарадње са УН, 18. марта 2010. године потписана је Заједничка декларација о сарадњи Секретаријата УН и ОДКБ-а која предвиђа продубљивање сарадње између ових двеју организација, нарочито у мировним процесима. Недавно су статус посматрача у овој организацији добили Србија и Авганистан чиме се утицај шири и на земље ван бившег СССР-а. По самој структури ОДКБ се не разликује од НАТО савеза јер је највиши орган Савет за колективну безбедност (СКБ) који решава битна питања функционисања Организације. Савет чине шефови држава-чланица. У складу са договором шефова држава, сва заседања СКБ-а почев од 2008. одржавају се у Москви. Председник СКБ-а је шеф државе која председава Организацијом. Консултативни и извршни органи ОДКБ-а су: Савет за колективну безбедност, Савет министара спољних послова, Савет министара одбране и Комитет секретара савета безбедности.¹⁵

Генерални секретар Организације највиша је административна функција Организације, он руководи Секретаријатом Организације. Генералног секретара бира СКБ, а на ту функцију може бити постављен грађанин државе-чланице који се потчињава СКБ-у. У периоду између заседања СКБ-а координација у извршавању одлука органа ОДКБ-а поверена је Сталном Савету при Организацији који чине опуномоћени представници чланица. На његовим седницама учествује и Генерални секретар ОДКБ-а. Стална радна тела ОДКБ-а су Секретаријат и Заједнички штаб Организације.

Основни циљеви ОДКБ који су наведени у документима су осигурање мира, међународне и регионалне безбедности и стабилности, колективна заштита независности, суверенитета и територијалног интегритета држава-чланица, с тим што у

¹³ Мирослав Младеновић, Зоран Јефтић и Горан Мандић, *Организација уговора о колективној безбедности између илустрије и анти-Нато*, Члан 4. Уговора о колективној безбедности, Војно дело 1/2015, Београд, стр. 83.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Исто, стр. 83.

постизању поменутих циљева чланице дају предност политичким средствима. Као и у НАТО-у, уговором је прецизирана безбедност држава чланица на колективној основи „Ако се једна од чланица подвргне агресији од стране било које државе или групе држава, то ће се сматрати као агресија против свих чланица потписница овог Уговора“.¹⁶ Истовремено је предвиђено да уколико нека држава или група држава изврши агресију на једну од потписница, то ће се третирати као агресија против свих потписница и све остале потписнице ће јој пружити војну и сваку другу неопходну помоћ, користећи сва расположива средства, у смислу остваривања права на колективну одбрану, а у складу са чланом 51. Устава УН. Иако се споменути члан 4. Уговора сматра најважнијим делом документа, није мање значајан ни члан 2. по којем: „У случају угрожавања безбедности, територијалне целовитости и суверенитета једне или више чланица, или угрожавања међународног мира и безбедности, чланице ће хитно задејствовати механизам заједничких консултација с циљем координације позиција и доношења мера за уклањање настале опасности.“¹⁷ Обзиром на појаву читавог спектра нових изазова и појава које могу угрозити безбедност држава-чланица СКБ је донео одлуку о формирању Мировних снага и координационих одбора за ванредне ситуације, као и за борбу против незаконите миграције и нелегалне трговине наркотицима. При Комитету секретара савета безбедности ОДКБ-а делују радне групе за борбу против тероризма и спречавање незаконите миграције, као и за информациону политику и безбедност.

Из докумената оба савеза приметно је да су организација и механизми активирања у случају напада на неку чланицу савеза скоро идентични али да су услови настанка једног и другог савеза битно другачији. Почетна одређења НАТО савеза су се због промењене ситуације у свету прилагодила новим захтевима и изазовима, док је ОДКБ већ у самом формирању устројен у складу са ситуацијом у окружењу. Ниједан од савеза у својим документима не препознаје други савез као опортуни али оба савеза истичу да је њихово настајање у складу са Повелем УН.

Србија у војним савезима кроз историју

Обзиром да нема потписивања уговора и да савезништво постоји само док постоје заједнички интереси, а да је кроз историју Србија то схватала са закашњењем, за потребе овог рада нећемо разматрати савезништво као уопштену категорију већ само као учешће у војном савезу. Разматраћемо само савезе из новије историје Србије, односно од средине 19-тог века до данас.

У том периоду као први савез који ћемо разматрати је Први балкански савез између држава Србије, Црне Горе, Грчке, Румуније и Бугарске (бугарски национални покрет).¹⁸ Наведени савез је формиран потписивањем низа споразума закључених у

¹⁶ Мирослав Младеновић, Зоран Јефтић и Горан Мандић, *Организација уговора о колективној безбедности између илузије и анти-нато*, Члан 4. Уговора о колективној безбедности, Војно дело 1/2015, Београд, стр. 83-84.

¹⁷ Исто, стр. 84.

¹⁸ Димитрије Ђорђевић, *Националне револуције балканских народа 1804-1914*, Службени лист СРЈ, Београд, 1955, стр. 71-72.

периоду 1866-1868. године.¹⁹ Основа за потписивање ових споразума и заједнички интерес за формирањем савеза представљала је жеља свих држава потписница за борбу против Турске. Споразуми који су потписивани између ових држава били су поприлично другачијег садржаја (споразум између Србије и Грчке).²⁰ Први велики тест на који је стављен овај савез био је у време догађаја у Босни и Херцеговини (босанскохерцеговачки устанак 1875. године) када је Србија почела интензивне припреме за рат са Турском који је био тада веома изгледан због велике политичке напетости између ових земаља. Међутим тада се показала реална слабост овог савеза јер је од свих потписница споразума о Балканском савезу само Црна Гора била спремна за савезништво са Србијом и за почетак оружаних акција против Турске. Иако је била обавезна по споразуму да учествује у предстојећем рату, Грчка је одговорила да није спремна да учествује у рату „јер уговор губи своју важност чим један од преговарача умре, а кнез Михајло је одавно погинуо“.²¹ Румунија такође није била заинтересована за рат са Турском тако да се са овим чином Први балкански савез практично распао.

Иако се Први балкански савез распао, интереси Србије и осталих балканских земаља нису се променили јер су и даље желеле да доврше процес ослобађања територија од Турске власти. Међутим ниједна од балканских земаља није била довољно војнички снажна за самостални сукоб са Турском војском што је проузроковало поновни покушај формирања савеза. Други балкански савез формиран је као и Први балкански савез након потписивања низа споразума између Србије, Црне Горе, Бугарске и Грчке током 1912. године.²² За разлику од претходног балканског савеза овај савез је формиран под покровитељством Русије што је створило противтежу Аустроугарској и њеном евентуалном покушају да поништи све евентуалне позитивне резултате ратовања балканских земаља против Турске.²³ Општи и заједнички интерес свих чланица био је да се Турска протера са Балкана, међутим све чланице савеза имале су другачија виђења око поделе територије након протеривања Турске. Распад савеза је уследио након напада Бугарске на дојучерашње савезнике Србију и Грчку одмах након потписивања мира са Турском 1. јуна 1913. године. Због свега овога дошло је до потписивања новог савеза између Србије и Грчке коме је врло брзо након потписивања приступила и Румунија. Развој ситуације је у суштини довео до замене улога непријатељских држава јер је доскорашња савезница Бугарска сад постала непријатељска држава. Директна подршка Бугарској од стране Аустроугарске и гаранције територијалног интегритета навеле су Бугарску да нападне доскорашње савезнике Србију и Грчку²⁴ што је довело и до практичног распада Другог балканског савеза.

Након формирања Тројног савеза 1882. године између Немачке, Аустроугарске и Италије, остале европске силе су одлучиле да оформе савез који би представљао противтежу овом савезу. Након дужих преговора и потписивања низа међусобних

¹⁹ Славенко Терзић, *Србија и Грчка 1856-1903*, Београд, 1992, стр. 134.

²⁰ Исто, стр. 134-135.

²¹ Димитрије Ђорђевић, *Националне револуције балканских народа 1804-1914*, Службени лист СРЈ, Београд, 1955, стр. 137.

²² Исто, стр. 135.

²³ Исто, стр. 137.

²⁴ Владимир Ђоровић, *Историја Срба*, БИГЗ, Београд, 1989, стр. 674-675.

споразума Француска, Русија и Енглеска су формирале Тројни споразум или Антанту 1907. године.²⁵ Антагонизми између ова два савеза као и претензије сваке од великих сила довешће до избијања сукоба светских размера – Првог светског рата. У трнутку избијања Првог светског рата, Србија је имала само два формална савезника и то Црну Гору и Грчку. Након напада Србије од стране Аустроугарске 28. јула 1914. године, Грчка је прогласила неутралност и дистанцирала се од Србије наводећи да се споразум о савезу односи само на ратовање са Бугарском. Након напада Аустроугарске на Србију, у рат су ушле и чланице Антанте обзиром да Србија није била једини циљ овог напада. Ово је још један доказ да је главни критеријум који дефинише поступање свих држава национални интерес, јер свака држава у првом реду води рачуна о себи а о другим државама само онолико колико јој је потребно.

Обзиром на претензије Мађарске, због директне угрожености, Југославија и Чехословачка су током 1921. године, а након потписивање више споразума формирале војни савез под називом Мала антанта. Крајем године савезу се придружује и Румунија. Први тест на коме је савез показао све своје недостатке био је 1933. године када је постојала могућност да дође до сукоба између Југославије и Италије, на захтев Југославије да се активирају обавезе из савеза Чехословачка је одговорила да не планира да предузме акције против Италије јер то није дефинисано споразумом. Због оваквог одговора Чехословачке, када је 1938. године дошло до проблема са Немачком, Југославија је узвратила истом мером и одговорила да споразумом није предвиђено ангажовање против Немачке.²⁶ Овакви поступци су само допринели крају савеза али стварни крај Мале антанте представља приступање Румуније Тројном пакту и почетак напада на Југославију.

Као што је и раније напоменуто, учешће државе у једном савезу не мора да укључује њено учешће и у другим савезима, а на основу тога Југославија, Румунија, Грчка и Турска су одлучиле да формирају нови савез назван Балканска антанта 1934. године. Као што се може видети Југославија и Румунија су партиципирале у оба савеза, Малој антанти и Балканској антанти а због евентуалне угрожености од различитих претњи. Као и претходни савез и овај савез је имао неславни крај јер се 1939. године Румунија приклонила Тројном пакту а 1940. године формално изашла из савеза. Такође, када је 1940. године Италија напала Грчку, остале чланице су задржале неутралност чиме нису испоштовале своје обавезе али су тиме вратиле „услугу“ Грчкој која је претходно изјављивала да она неће предузимати акције против „небалканских“ држава уколико оне нападну чланицу Балканске антанте.²⁷

Као што је и претходно истакнуто, некада се савези склапају из превенције а некада из нужности због притисака великих сила. У један такав савез је ушла и Југославија, и то 25. марта 1941. године потписивањем приступања Тројном пакту. Међутим, након демонстрација у Београду јавно је одбијено приступању том савезу. Као резултат таквог напуштања пакта, Немачка је напала Југославију 6. априла 1941. године чиме је и званично прекинуто њено учешће у Тројном пакту.

²⁵ Димитрије Ђорђевић, *Националне револуције балканских народа 1804-1914*, Службени лист СРЈ, Београд, 1955, стр. 74-75.

²⁶ Богдан Кризман, *Вањска политика југословенске државе 1918-1941*, Школска књига, Загреб, 1960, стр. 156.

²⁷ Живко Аврамовски, *Балканска антанта*, Институт за савремену историју, Београд, 1986, стр. 230.

Током историје могли смо да приметимо да чак и земље са потпуно супротним уверењима и другачијим друштвеним уређењима из нужности склапају савезе и савезништва. Такав пример представља савезнички уговор између Југославије, Грчке и Турске који је потписан 1953. и 1954. године.²⁸ Уговор је предвиђао узајамну војну помоћ потписница у случају неизазваног напада од других земаља. Овај трећи по реду балкански савез под називом Бледски савез, формиран је у условима када је Југославија била ван свих блокова, а Турска и Грчка су већ од 1952. године биле чланице НАТО пакта. Формирање овог савеза имало је веома велику улогу у условима ратне опасности по Југославију од стране земаља ВУ и лоших односа са западним земљама. Иако званично никада није био отказан од стране земаља потписница, савез је прећутно престао да постоји.

Иако је анализирана Србија кроз историјско раздобље само од 19-тог века до данас могло је да се сагледа део предности и недостатака савеза у којима је партиципирала. Међутим, у међународним односима и даље ће владати закони националних интереса великих сила, а прегруписавање и формирање различитих савеза ће се дешавати и у будућности тако да је чиста илузија да ће односи између држава бити хармонични. То не значи да ће дефинитивно бити ратова, али нас прошлост упозорава да су ратови увек пратили развој људског друштва. Због тога ће државе и у будућности радити оно што су радиле и у прошлости, а то је тражење партнера, формирање савеза или савезништава ради остварења сопствених аспирација. Без обзира колико су војни савези непоуздани за мале земље по питању потпуног остварења сопствених интереса, ипак се без савеза не би остварили чак ни мањи циљеви држава чланица. Пракса кроз историју је доказала да су постојали и успешни савези и савезништва, а да је већина савеза као фактор одвраћања реализовала своју намену.

Србија данас

Да би сагледали ситуацију у којој се налази Србија морамо узети у обзир постојећу законску регулативу као и важеће међународне уговоре које су званични представници прогласили, донели или потписали. Први чиниоц који дефинише тренутно опредељење Републике Србије представља чињеница да је од децембра 2006. године потписивањем оквирног споразума, Србија постала члан Програма Партнерство за мир. Други опредељујући податак представља чињеница да од децембра 2007. године Србија себе званично дефинише као војно неутралну земљу према постојећим војним савезима. Овакво дефинисање политике државе је успостављено резолуцијом коју је усвојила Народна Скупштина Републике Србије. Оваква оријентација је прихваћена иако ни у једном документу није подробније објашњено шта све подразумева оваква резолуција и декларисани статус. Политичари и медији оправдавају такву оријентацију државе чињеницом да у Европи и данас постоје државе које су неутралне а ипак су чланови ЕУ. Комплетнију слику добићемо детаљнијом анализом услова и околности у којима је декларисан статус и сам процес приступања програму Партнерство за мир.

²⁸ Уговор о пријатељству и сарадњи између ФНРЈ, Краљевине Грчке и Републике Турске, Службени лист ФНРЈ бр. 12/1953, Београд, 1953.

Неутралност Републике Србије

Ради разматрања статуса неутралности потребно је дефинисати појмове неутралности, неутрализма и несврстаности. У литератури срећемо више модалитета неутралног статуса држава, а за потребе овог рада узећемо поделу коју је извршио Boleslaw Boczek на сталну неутралност, неутрализам и несврстаност.²⁹ Под појмом *стална неутралност* подразумева се концепт неутралности који је проширен током хладног рата појавом нових држава које су или прогласиле сталну неутралност или су биле већ прихваћене као такве. Моделитети се разликују према начину на који је та неутралност успостављена (домаћим законодавством или путем валидних међународних уговора) и начину на који је та неутралност призната од стране других држава са тежиштем на релевантним факторима (највеће и најутицајније државе). Под појмом *неутрализам* подразумева се концепт који настао почетком Првог светског рата у Италији због дебате да ли треба да уђе у рат и којој страни треба да се она прикључи. Своје пуно значење добија током хладног рата када дефинише државе које не желе да се придруже постојећим војним савезима, а при том не желе да преузму обавезе неутралних држава. Појмом *несврстаност* означавају се концепти држава које су веома слични концепту неутрализма али са битном изменом у чињеници да морају активно да учествују у Покрету несврстаних³⁰ и да заговарају ванблоковску политику.

Да би схватили којем од ових концепата припада проглашена војна неутралност Србије сагледаћемо проблем и услове који су претходили проглашењу као и сам процес проглашења у Народној скупштини Републике Србије.

Након бомбардовања СРЈ, народ и политичке власти у Југославији и Србији нису имали позитиван став према НАТО алијанси, међутим, након пада Слободана Милошевића са власти дошло је до заокрета у оријентацији нових власти. Јавно је обелодањена намера да се сарађује са НАТО-ом као једно од битнијих спољнополитичких опредељења. Након смиривања побуне Албанаца на југу Србије³¹ и позитивног учешћа представника НАТО-а у решавању побуне, негативна слика код становништва Србије се умногоме променила. СРЈ и Србија су кренуле полако са приближавањем западу ангажовањем у Програму НАТО-а названом Партнерство за мир (ПЗМ). Међутим, након почетка преговора о коначном статусу Косова током 2006. и 2007. године и презентовања плана предлога решења статуса Косова од стране специјалног изасланика Генералне скупштине УН Мартија Ахтисарија, (тзв. Ахтисаријев план)³² дошло је до драстичне промене курса спољне политике Србије. На путу спречавања признавања независности Косова у УН, Србија се окренула ка Руској Федерацији и Кини. Као једна од мера које су уследиле након ове промене је и доношење Резолуције у скупштини Републике Србије, дана 27.11.2007. го-

²⁹ Boleslaw A. Boczek, „*Neutrality in the XXI century, lessons for Serbia*“, ISAC фонд, Београд, 2011, стр. 5-12.

³⁰ Покрет несврстаних оформљен је 1961. године са циљем обједињавања новоформираних држава и држава које нису приступиле ниједном савезу са основним циљем мирољубиве коегзистенције и разоружања у свету.

³¹ Побуна Албанаца на југу Србије (општине Прешево, Медвеђа и Бујановац) 2001. године.

³² План је предвиђао давање надгледане независности Косова што је било супротно од предлога Србије о варијанти проширене аутономије.

дине којом је установљена војна неутралност Србије. Резолуција Народне скупштине Републике Србије о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије гласи: „Због укупне улоге НАТО, од противправног бомбардовања Србије без одлуке Савета безбедности УН до Анекса 11 одбаченог Ахтисаријевог плана, у коме се одређује да је НАТО „коначан орган“ власти у „независном Косову“, Народна скупштина доноси одлуку о проглашењу војне неутралности Републике Србије у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука по том питању.“ У тренутку доношења Резолуције којом је формално прогласила своју неутралност, Србија је била ангажована у оквиру ПзМ тако да је Резолуција врло значајна због одреднице о расписивању референдума у случају приступања било ком војном савезу. Скоро деценију касније, за већину нашег становништва и даље није јасно шта је то неутрални или војно неутрални статус, односно која су права, обавезе и перспективе Србије у складу са овако дефинисаним спољнополитичким курсом.

Суштина неутралног статуса, као што је већ објашњено, представља намеру једне државе да избегне тренутне или потенцијалне сукобе. У ту сврху државе дефинишу сет закона, правила и норми за вођење спољне политике у будућности што би требало да допринесе легитимизацији и признавању таквог статуса од стране међународне заједнице. Ако анализирамо детаљно сам садржај резолуције „*војна неутралност у односу на постојеће војне савезе*“, ништа није прецизно дефинисано јер овакав концепт неутралности не дефинише обавезе спољне политике. У другом делу „*постојеће војне савезе*“ аутоматски није искључена могућност прикључења Србије неком новоформираном војном савезу што је у директној супротности са неутралношћу. Такође, у тренутку доношења резолуције, Србија је на својој територији имала и стране трупе и стране војне базе (територија покрајине Косово), а није ограничила њихово присуство што, такође, доводи у питање сам концепт војне неутралности. Међутим, у овој резолуцији остављена је могућност да се грађани Србије накнадно изјасне о евентуалном прикључењу неком од постојећих или неком новоформираном војном савезу што директно оспорава неутралну спољну политику у будућности и тиме доводи у сумњу концепт војне неутралности. Уколико наставимо даљу анализу, кроз већину стратегијских докумената Републике Србије, која су донета после наведене резолуције као што су Стратегија националне безбедности и Стратегија одбране Републике Србије³³ неутралност нигде није анализирана ради давања смерница за даље поступање.

На основу свега наведеног, према Бозеновој подели, тренутни статус Републике Србије је веома близак неутрализму, док је, узимајући у обзир спољнополитичко поступање и документа, поприлично удаљен од неутралности.

Програм Партнерство за мир

Након распада Југославије, СССР-а и Чехословачке и настанком низа нових држава у Европи и у свету почели су да се појављују нови облици савезништава, јер је распуштањем ВУ остао на светској сцени само један војни савез. НАТО као једи-

³³ Стратегија националне безбедности, Службени гласник бр. 88, Београд, 2009; Стратегија одбране Републике Србије, Службени гласник бр. 88, Београд, 2009.

ни преостали војни савез због промењене ситуације у свету био је приморан да изврши одређене трансформације и да се прилагоди новонасталој ситуацији. Обзиром на тенденцију ширења НАТО и жеље великог броја новонасталих држава да повећају своју безбедност приступањем овом савезу појавиле су се различите иницијативе усмерене на повећање поверења и сарадње. Једна од тих нових иницијатива представља Програм „Партнерство за мир“ који нуди свим заинтересованим државама могућност да продубе сарадњу са НАТО у складу са сопственим интересима. Потписивањем Оквирног документа, од стране тадашњег председника Републике Србије Бориса Тадића, Србија је 14. децембра 2006. године постала учесница ПЗМ.³⁴ НАТО је циљеве своје партнерске политике дефинисао као: „конструктиван дијалог и сарадњу; обезбеђене услове за реализацију реформе система одбране и безбедности код држава партнера; ефективан и ефикасан допринос партнерских оружаних снага реализацији операција под вођством НАТО; достигнуте интегративне способности држава партнера који су аспиранти за чланство у НАТО“.³⁵ У досадашњој пракси ПЗМ, у односу на дефинисање и реализацију циљева партнерства и избор механизма сарадње, издвојила су се четири начина ангажовања држава партнера: недовољно активан партнер, активан партнер, напредан партнер и држава аспирант за чланство у НАТО.³⁶ Недовољно активни партнери имају веома скромну сарадњу са НАТО услед непостојања политичке воље или слабих финансијских могућности. Активни партнери сарађују са НАТО кроз скоро све механизме ПЗМ и у догледној будућности очекују да ће постати кандидати за чланство. Обим и темпо сарадње одређује свака земља за себе а на основу својих могућности и потреба што конкретно дефинише у презентационом документу. Република Србија је у презентационом документу изразила спремност да преузме део одговорности за стабилан и трајан мир у региону, учествује у мировним операцијама са мандатом УН и достигне интероперабилност војске са снагама држава чланица НАТО. У складу са тим, Србија је одабрала осам приоритетних области сарадње, а поред њих је изразила заинтересованост да са Алијансом сарађује у још десет додатних области.³⁷ Ради остварења својих циљева у ПЗМ и спровођења активности у изабраним областима сарадње, Србија предвиђа ангажовање одређених ресурса и средстава. Република Србија је исказала намеру да се активно ангажује у ПЗМ, међутим, постоји могућност да постане недовољно активан партнер, што зависи од процеса решавања статуса Косова и Метохије.

Чињеница да одлука Скупштине Србије о војној неутралности наше земље није релевантна за друге земље, јер није призната међународним уговорима (изузев Швајцарске и Аустрије ниједна неутрална земља нема признато то право међународним уговорима). Практика показује да се њихова неутралност поштује, па би требало да се поштује и неутралност Србије, обзиром да она у послератној историји није била члан постојећих војних савеза, а њено учешће у ПЗМ треба да допринеси

³⁴ Мирослав Глишић, *Ангажовање Републике Србије у Програму Партнерство за мир*, Војно дело, Београд, 4/2008, стр. 12.

³⁵ Исто, стр. 17.

³⁶ *Водич кроз ПЗМ*, II допуњено издање, ISAC фонд, Београд, 2008, стр. 43-44.

³⁷ Исто, стр. 37.

унапређењу угледа и њеног међународног положаја. Република Србија у односима са НАТО, кроз ПзМ, треба да извуче највеће могуће користи, како за индивидуалну одбрану тако и као основа за различите форме деловања у будућности у складу са националним интересима. Обзиром да су дефинисане области сарадње, активно ангажовање Србије у ПзМ не сме бити став и активности које реализује само Министарство одбране и Војска Србије, већ целокупног система.

Србија између НАТО и ОДКБ

Србија је сада суочена са многобројним проблемима јер се земља још увек налази у транзицији. Будући безбедносни изазови нарочито се односе на даље распарчавање територије јачањем сепаратистичких структура у земљи али и у окружењу, подстицања на потенцијално обнављање сукоба на нашој територији или у региону, а као један од најбитнијих је сврставање Србије у неки од савеза. О војној неутралности државе која има стране војне базе и страну војску на својој територији, тешко је говорити и она је само формална. Дискусија око тога да ли је за Србију боље решење војна неутралност или војни савез, мора да узима у обзир све потенцијалне војне савезе. Основни мотив неке државе за успостављање војног савеза са другом државом или више других држава је јачање безбедности и процена немогућности самосталне одбране у евентуалним будућим сукобима. Према томе, војни савези су засновани на потреби повећања сопствене безбедности, што нас доводи до кључног питања: Да ли Србија учлањењем у НАТО или ОДКБ појачава своју безбедност или је још више компликује и угрожава? До одговора на ово питање покушаћемо да дођемо упоређивањем предности и недостатака чланства у постојећим савезима.

Предности и недостаци чланства у НАТО

Међу српским политичким званичницима постоје подељена схватања о чланству Републике Србије у НАТО. Став Републике Србије према НАТО опредељују чиниоци спољнополитичког одлучивања па самим тим одређују и начин њеног ангажовања у различитим програмима сарадње (нпр. ПзМ). Већина тих чинилаца налази се у сложеној међузависности, чиме је отежано објективно промишљање оптималног начина сарадње Републике Србије са НАТО.³⁸

У медијима у Србији постоје различита објашњења и различити аргументи за и против прикључења у НАТО-у али свакако да би сагледали целовиту слику анализираћемо их појединачно и то у првој групи аргументе за прикључење, а у другој групи недостатке чланства у НАТО. На самом почетку морамо истаћи пар уводних напомена и то да сам процес учлањења или неучлањења у НАТО не може се посматрати само са војног аспекта већ се мора сагледати у целини јер је НАТО војно-политички савез.

³⁸ Мирослав Глишић, *Ангажовање Републике Србије у Програму Партнерство за мир*, Војно дело, Београд, 4/2008, стр. 12.

Као први разлог који се појављује јесте чињеница да је НАТО данас најјача војна алијанса и да би се учлањењем у такву алијансу пре свега избегла могућност директне конфронтације и рата са њом. Овакав аргумент се свакако не може доводити у питање јер је данас НАТО савез који укључује САД чији је војни буџет тренутно највећи на свету. Обзиром да је у оквиру ПзМ извршена реорганизација војске по угледу на запад, сам даљи процес приближавања био би лакши и једноставнији. У прилог овакве констатације иде и чињеница да је од захтева који је Доктрина поставила пред војску „интероперабилност“ односно „способност ВС да са оружаним снагама других земаља изводи ефективну обуку, вежбе и операције, у заједничким мисијама и задацима.“³⁹ Такође, у оквиру војне сарадње у ПзМ део старешина ВС је оспособљаван у војним школама на западу чиме би се веома брзо могла имплементирати стечена знања у процес обучавања војске. Ангажовање припадника војске у оквиру заједничких вежби такође представља значајан ресурс у облику искуства која би ВС могла да имплементира у процес доношења војних одлука и сам рад. Веома битан део представља и програм концепта оперативних способности⁴⁰ на основу којих је део јединица војске декларисан за учешће у заједничким активностима са НАТО-ом а који се обучавају у складу са њиховим стандардима. Овде је наведен само део чињеница који иду у прилог војног аспекта учлањења у најјачу алијансу и већ су делимично поменути у оквиру ПзМ.

Следећи разлог који иде у прилог учлањењу у НАТО јесте чињеница да ће Србија учлањењем у НАТО бити у истом савезу са свим својим суседима чиме ће се осигурати њена безбедност и стабилност. Уколико се изврши анализу свих земаља који су наши суседи свакако ће се доћи до закључка који потврђује претходну констатацију јер је већина суседних земаља већ чланица НАТО,⁴¹ а остале су на путу ка НАТО.⁴² Поред чињенице партиципације у истој алијанси са суседима, на повећање безбедности најзначајније утиче учлањење у војни савез који је чланом 5. уговора дефинисао обавезе сваке чланице у случају напада на једну од њих или на савез уопште. Учлањење у НАТО, као организацији за колективну одбрану, безбедност Србије би била значајно на вишем нивоу не само на регионалном нивоу, као што је већ поменуто, него и на ширем нивоу.

Гаранција безбедности и стабилности, која је у претходном делу укратко описана, представила би потребну основу за проширење обима страних инвестиција у Србију јер је то један од основних услова које велике мултинационалне компаније траже. Ова чињеница представља следећи позитивни аспект учлањења у НАТО, јер нико не жели да улаже у земљу у којој нема гаранција безбедности њиховог капитала. Као конкретнији прилог овој тврдњи је изјава да би „Србија послала сигнал инвеститорима да је безбедна за улагања. Тиме би се повећао кредитни рејтинг и убрзао економски просперитет земље (кад је Румунија ушла у НАТО стране инве-

³⁹ Доктрина Војске Србије, Медија центар Одбрана, Београд, 2010, стр. 31.

⁴⁰ Концепт оперативних способности је механизам ПзМ који омогућава државама партнерима да оспособљава део јединица у складу са НАТО стандардима и припрема их за заједничке активности са партнерима.

⁴¹ Мађарска, Румунија, Бугарска, Хрватска и Албанија.

⁴² Македонија, Црна Гора и БиХ.

стиције у ту земљу порасле су за 141 одсто)⁴³. Инвестиције у посрнулу привреду Србије и те како допринеле новим програмима запошљавања и економском просперитету њених грађана. Поред оваквих директних утицаја незанемарљиви су и индиректни утицаји јер би са економским просперитетом дошло до обавезне обуке кадрова и смањења одлива младих кадрова из земље, стварања услова за повећање породица и до повећања и квалитета и квантитета људских ресурса земље.

Република Србија је дефинисала као један од својих циљева и приоритета улазак у Европску унију (ЕУ), а на основу досадашњих искустава све земље у транзицији, као што је и наша земља, морале су прво да постану чланови НАТО па тек онда да постану чланови ЕУ. У прилог ове тврдње извршићемо кратку анализу пута ка ЕУ дела европских земаља са тежиштем на земљама у окружењу. Мађарска је ушла у НАТО 1999. године а у ЕУ 2004. године, Бугарска је ушла у НАТО 2004. године а у ЕУ 2007. године, Румунија је ушла у НАТО 2004. године а у ЕУ 2007. године и Хрватска је ушла у НАТО 2009. године а у ЕУ 2013. године. Од суседних земаља Албанија је ушла у НАТО 2009. године али још увек није ушла у ЕУ. Такође, треба узети у обзир чињеницу да учлањење у ЕУ подразумева учешће у заједничкој безбедносној политици што Србији може створити обавезу учешћа у заједничким војним снагама са осталим чланицама ЕУ, а самим тим и НАТО.

Следећи разлог за учлањење у НАТО представља чињеница да је проглашена војна неутралност Србије није званично призната међународним уговорима као што је Швајцарска и Аустрија. Као што је већ објашњено, сама неутралност Србије је веома проблематична као историјски утемељено спољнополитичко опредељење и веома не реално, јер је током своје историје Србија била све само не неутрална држава. Обзиром да је већ кроз ПЗМ приближена НАТО-у, логичан след догађаја је да се учлани у НАТО.

Као разлог за учлањење у НАТО истиче се свакако чињеница да је сам процес учлањења као и чланство поприлично финансијски кошта али да су политичке, економске и технолошке користи које чланство доноси земљи многоструко веће. Део тих користи кроз инвестиције смо већ поменули, а део који се односи на технолошку корист свакако подразумева да се у оквиру економског развоја доноси и технолошки развој кроз усвајање савремених процеса производње. Политичка корист чланства сагледава се у чињеници да учешће у НАТО-у као војно-политичком савезу омогућава Србији да на равноправним основама седи за столом када се буде одлучивало о областима које могу да утичу на будућност земље.

Као недостаци чланства у НАТО износе се најчешће следећи аргументи:

- Србија би индиректно признала легитимитет војној интервенцији против СРЈ 1999. године и свим евентуалним одлукама о коначном статусу Косова и Метохије;
- Србија би сама оправдала агресију, признала отцепљење Косова и Метохије и прихватила криминализацију сопствене одбране;
- Односи са Русијом би били угрожени;
- Опасност од међународног тероризма због учествовања у НАТО операцијама;
- Србија не би могла да остане војно неутрална;
- ЕУ је довољан гарант безбедности, итд.⁴⁴

⁴³ Филип Ејдус, *Јефтиније је ући у НАТО*, Недељни телеграф од 19. септембра 2007.

⁴⁴ Хатица Бериша, *Предности и недостаци уласка Србије у НАТО*, Мегатренд ревија бр. 2/2014, Мегатренд универзитет, Београд, стр. 282.

НАТО је пре шеснаест година извршио оружану агресију против СРЈ, без одобрења Савета безбедности УН, чиме је починио злочин против мира, за шта још није одговарао пред надлежним међународним кривичним судом. За тај чин НАТО се Србији није досад извинио, нити је показао спремност да плати ратну штету за сва разарања и губитке хиљада људских живота које је изазвао. Водећи чланови НАТО-а се нису задовољили насилним одвајањем Косова од Србије, већ су били директно ангажовани у политичким припремама за једнострано проглашавање независности Косова. Након нелегитимног проглашења признали су његову независност и до овог момента активно лобирају код других држава да такође признају независност те њихове творевине. Наведеном противправном агресијом на СРЈ 1999. и политичком акцијом 2008. године за признање Косова као још једним атаком на територијалну целовитост Србије, НАТО је манифестовао отворено своје интересе на овом простору што се неће променити ни уласком Србије у ову алијансу. Такође би пре или касније Србија морала да призна „суседну“ државу Косово као што је то урадила већина чланица НАТО-а.

Целокупна јавност је свесна чињенице да се у последњих неколико година догодило неколико терористичких напада на земље које су чланице НАТО-а а као последица њиховог ангажовања у операцијама НАТО (случајеви у Великој Британији и Шпанији).⁴⁵ Учлањењем Србије у НАТО, припадници војске били би ангажовани у операцијама НАТО-а у одређеним кризним жариштима што би могло да проузрокује терористичке нападе и на нашој територији.

Будући да је Скупштина Србије усвојила одлуку о неутралности Србије у односу на друге војне организације, сви званични органи имају стриктну обавезу да је поштују и да своје активности према другим војним организацијама врше у сагласности са њом. На основу те одлуке учешће у Програму ПзМ је горња граница до које званични органи могу ићи у сарадњи са НАТО-ом. Свако прекорачивање те границе или довођење у питање поменуте одлуке о неутралности, представљало би деловање супротно званичним одлукама. Различити приступи имају истакнуте различите предности и недостатке чланства у НАТО-у тако да се не могу истакнути сви аспекти али за потребе овог рада изнето је само неколико предности и недостатака.

Предности и недостаци чланства у ОДКБ

Као што је већ речено, ОДКБ представља организацију која је релативно млада и за коју је јавност у Србији у много мањој мери обавештена у односу на НАТО. У доступној литератури нису сагледавани сви аспекти учлањења у ОДКБ већ само поједини аспекти у зависности од циља рада. Због овог ограничења однос Србије према ОДКБ сагледаћемо кроз призму односа Србије са Русијом као водећом нацијом у овом савезу обзиром да је однос са осталим чланицама заступљен у много мањој мери. За Србију је од велике важности међународна позиција Русије јер традиционално добри односи могу да помогну Србији у решавању неких проблема на глобалној сцени уколико се интереси поклапају или нису директно супротни.

⁴⁵ Терористички напади на Лондон 2005. године и Мадрид 2004. године.

Што је речено за анализу учлањења у НАТО, исто важи и за анализу учлањења у ОДКБ, јер да би се добили валидни резултати анализе, не сме се сагледавати само са војног аспекта већ се морају узети и политички, економски и сви остали аспекти. За разлику од уопштеног негативног поимања НАТО-а код дела становништва Србије због бомбардовања, уопштено поимање ОДКБ било би у старту позитивно јер никада нисмо имали ратних сукоба ни са једном државом-чланицом овог савеза. У првом делу ћемо анализирати предности а након тога и недостатке чланства у ОДКБ.

Као прву предност свакако треба истаћи да је већина сложене технике са тежиштем на техници у РВ и ПВО (авијација, ПВО и сл.) коју користи ВС совјетског порекла а већини су истекли ресурси тако да се морају занављати. Такође и делу опреме чија је основа совјетског порекла а ми смо извршили надоградњу или средствима и опреми која је компатибилна са руском техником (тенкови Т-72 и сл.) истичу ресурси и неопходан им је ремонт. Учлањењем у ОДКБ услови за набавку опреме и наоружања новије генерације као и ремонт постојеће опреме би се реализовао по приступачнијим финансијским условима.

Војска је у последњем периоду значајно смањила своје бројно стање што би вероватно било промењено учлањењем у ОДКБ због евентуалног партиципирања у заједничким снагама овог савеза. Такође су значајне ефективне војске проглашене вишковима и процес продаје тих вишкова је још увек у току. Овакви процеси би вероватно били заустављени јер би променом бројног стања војске било неопходно опремање већег броја јединица.

Следећа предност учлањења у ОДКБ свакако би била једна од најважнијих јер се односи на политичко дипломатску подршку Републике Србије у очувању територијалног интегритета и борби против проглашења независности тзв. Републике Косова. Као што је већ наглашено у делу о условима проглашења војне неутралности Србије, Руска федерација је дала подршку Србији у борби против признавања „надгледане независности“ Косова, а самим чином учлањења у овај савез та подршка би била још интензивнија и конзистентнија. Такође, утицај Русије на глобалној политичкој сцени помагао би напорима Србије да се спрече покушаји пријема Косова и у остале међународне организације (нпр. UNESCO и сл.).

Незаобилазна предност учлањења представља свакако јак сигнал приватним и државним компанијама из Русије и осталих држава-чланица овог савеза да појачају постојеће инвестиције и покрену нове инвестиције у посрнулу привреду Србије. Као што је опште познато на територији Србије руске компаније су власници наше највеће нафтне компаније (НИС). Такође, иако је тренутно заустављена градња јужног крака гасовода кроз Србију тзв „Јужног тока“, постоје разне варијанте нових гасовода који би пролазили кроз нашу територију што би свакако довело до унапређења енергетске безбедности Србије. Такви велики пројекти би донели унапређењу стања наше привреде кроз директне инвестиције и кроз ангажовање наших грађевинских ефектива.

Наставак извоза производа на велико тржиште по повлашћеним условима би представљало следећу предност, а и евентуално побољшање постојећих услова би можда уследило након учлањења у ОДКБ. Потписивањем неколико билатералних споразума (Споразум о слободној трговини између СРЈ и Руске Федерације из августа 2000. годи-

не).⁴⁶ Србија и Русија су институционализовале билатералне економске односе. По наведеном споразуму 99% производа је ослобођено плаћања царине у међусобном промету са обавезом да су производи минимално 51% домаћег порекла.

У Нишу се тренутно налази развијен руско-српски хуманитарни центар који је у претходном периоду пружио помоћ и Србији и земљама у окружењу у борби са природним непогодама и отклањању последица истих. У претходном периоду представници Сектора за ванредне ситуације Републике Србије су користили капацитете овог центра што је свакако једна од предности коју сарадња са Русијом пружа а учлањење Србије у савез довело би до проширење капацитета и регионализације центра. Таквим поступком допринели би унапређењу односа са земљама у окружењу.

Поред ових наведених предности, свакако постоје и недостаци које процес учлањења у овај савез доноси са собом. Као прва негативност истиче се непостојање копнене везе са државама чланицама ОДКБ и једина веза са овим државама је преко Дунава и Црног Мора. У претходном делу је већ описано да су суседне земље које представљају природну везу са земљама ОДКБ (Румунија и Бугарска) већ чланице НАТО алијансе и коришћење њихове територије и ваздушног простора били би забрањени за војне ефективе другог савеза. Том чињеницом би се довело у питање уопштено војно снабдевање Србије.

У последњој деценији дошло је до реорганизације ВС по питању устројства јединица а и саме организације система командовања који су под утицајем учења у ПЗМ прилагођени западним стандардима. Оваква организација и устројство свакако су некомпатибилни са организацијом и устројством руске војске и армија осталих савезника у ОДКБ. Ово свакако представља значајан проблем који би се појавио у планирању и организовању заједничке употребе војски и изискивао би дужи временски период усаглашавања законске регулативе и процедура рада у ВС.

Након свега изнешеног поставља се питање разлога уласка у НАТО јер би Србија ускоро требало да буде окружена само чланицама НАТО, а самим тиме и питање ко би је могао угрозити. Ако ће се Србија ускоро наћи у таквом пријатељском окружењу, онда је њена безбедност осигурана на најбољи начин, па би био непотребан трошак учланити се у НАТО. Са друге стране чланство у ОДКБ као организацији која се тек устројава и чији главни правац још увек није нормативни дефинисан може још више закомпликовати ситуацију Србије узимајући у обзир да се она већ налази на путу ка ЕУ и чланица је ПЗМ.

Ако би разлог за учлањење у НАТО били економске природе тј. да би нам донеле велике стране инвестиције поставља се питање зашто се то није десило у Румунији и Бугарској, односно на другој страни зашто није било великих инвестиција у осталим чланицама ОДКБ. Често противречни односи између Русије и НАТО могу да наведу на закључак да се ти односи могу још више закомпликовати и да доведу до ситуације непосредне ратне опасности. Ако би Србија у том случају била у НАТО, ангажовањем члана 5. Србија би се нашла у ратном стању са Русијом односно уколико би Србија била у ОДКБ онда би се нашла у ратном стању са свим земљама у свом окружењу.

⁴⁶ Указ о ратификацији уговора о слободној трговини између СРЈ и Руске Федерације из августа 2000. године, Међународни уговори, Службени лист СРЈ бр. 1/2001, Београд, 2001.

Узимајући у обзир проглашену војну независност Републике Србије онда је њено приближавање једном војном савезу и учешће у својству посматрача у другом савезу свакако недоследно. Такво држање може значити или да се прећутно саглашавамо с тим да је будућност Србије у НАТО-у или да наша политичка сцена не осећа подједнаку обавезу да поштује одлуку Скупштине о војној неутралности Србије.

Анализирајући све претходно наведено, Србија је и те како заинтересована за повећање сопствене безбедности и да је њој свакако место у некој од постојећих безбедносних структура. Међутим, коначна одлука треба да буде донета тек након свеобухватне анализе и промишљања уз уважавање клаузуле о војној неутралности организовањем референдума

Закључак

Непроменљива законитост која генерише међународно понашање неке државе јесу пре свега њени интереси и њене могућности, а савези међу државама увек ће зависити искључиво од тога колико се подударају интереси држава које желе у тај савез. Република Србија сама не може одговорити на све безбедносне ризике и претње, посебно не на оне глобалног и транснационалног карактера због чега мора да пронађе праву меру партиципирања у постојећим савезима. Србија ниједан савез не треба да сматра непријатељским а управо интерес као генератор учешћа у савезима мора да буде пресудан за избор савезника и учешће у војним савезима. Кроз примере учешћа Србије у савезима кроз историју приказана је и чињеница да се сразмерно интересу жртвује и пријатељство а они који су утопистички веровали у супротно, пракса их је сурово демантовала.

Један од најважнијих мотива који је генерисао овај рад је свакако тренутна ситуација у свету и констелација снага у којој се нашла наша земља и актуелизација потребе ослањања на војне савезе као оријентације наше спољне политике. Суштина повезивања са онима који су различити и превазилажења проблема огледа се у флоскули „ми морамо бити заједно не зато што смо исти већ упркос томе што смо различити“. Наша политичка елита мора да демонстрира дипломатске способности на делу јер Србија не сме себи дозволити „луксуз“ да поново дочека неки нови евентуални сукоб као 1999. године без јаког савезника на својој страни.

У циљу дефинисања даљег пута Србије ка неком од војних савеза потребно је реализовати више стручних научних расправа али одговор не сме бити изабран на основу жеље и добре воље већ на основу објективних разлога. У овом раду је приказан део позитивних и негативних аспеката партиципирања у постојећим савезима и то може послужити као платформа за разматрање будућег пута наше земље и спољнополитичку оријентацију ка тако дефинисаном циљу. Било да одаберемо један или други савез мора се знати зашто, јер у другачијем случају неминовна је грешка, а са последицама које би биле сразмерне тежини грешке морала би да се суочи тренутна популација, а вероватно и део будућих генерација.

Литература

- [1] Богдан Кризман, *Вањска политика југословенске државе 1918-1941*, Школска књига, Загреб, 1960.
- [2] *Водич кроз Партнерство за мир*, II допуњено издање, ISAC фонд, Београд 2008.
- [3] *Војни лексикон*, Војно издавачки завод, Београд, 1981.
- [4] Владимир Ђоровић, *Историја Срба*, БИГЗ, Београд, 1989.
- [5] *Доктрина Војске Србије*, Београд, 2010.
- [6] Димитрије Ђорђевић, *Националне револуције балканских народа 1804-1914*, Службени лист СРЈ, Београд, 1955.
- [7] Живко Аврамовски, *Балканска антанта*, Институт за савремену историју, Београд, 1986.
- [8] Мирослав Глишић, *Ангажовање Републике Србије у Програму Партнерство за мир*, *Војно дело*, 4/2008, Београд, 2008.
- [9] Мирослав Младеновић, Зоран Јефтић и Горан Мандић, *Организација уговора о колективној безбедности између илузије и анти-нато*, *Војно дело*, 1/2015, Београд, 2015.
- [10] Међународни уговори, *Службени лист СРЈ*, бр. 1/2001, Београд, 2001.
- [11] *Нова Ларусова енциклопедија*, ЈРЈ, Земун, 1999.
- [12] *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2007.
- [13] Радован Вукадиновић, *Међународни политички односи*, Школска књига, Загреб, 1980.
- [14] *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Београд, 2009.
- [15] *Стратегија одбране Републике Србије*, Београд, 2009.
- [16] Славенко Терзић, *Србија и Грчка 1856-1903*, Београд, 1992.
- [17] Уговор о пријатељству и сарадњи између ФНРЈ, Краљевине Грчке и Републике Турске, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 12/1953, Београд, 1953.
- [18] Филип Ејдус, *Јефтиније је ући у НАТО*, *Недељни телеграф*, 19. септембар 2007.
- [19] Хатица Бериша, *Предности и недостаци уласка Србије у НАТО*, *Мегатренд ревија*, бр. 2/2014, Мегатренд универзитет, Београд, 2014.